

SELÇUKLU DÖNEMİNDE SİYASİ VE BANİ KİMLİĞİ İLE ZEYNEDDİN BEŞÂRE*

Nermin ŞAMAN DOĞAN**

ÖZET

Selçuklu devlet adamı Zeyneddîn Beşâre, Anadolu Selçuklu döneminde Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1205-1211 ikinci kez) ve oğulları I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) ile I. Alaeddin Keykubad (1220 -1237) dönemlerinde Emir-i Âhur, Çaşniğir, Subaşı gibi görevler üstlenerek, Niğde ilinin subaşısı/yöneticisi olmuştur. Selçuklu sultanları Keykavus ve kardeşi Keykubad arasında yaşanan iktidar mücadelesinde Zeyneddîn Beşâre önce Keykavus'un yanında yer almıştır. Zeyneddîn Beşâre'nin I. İzzeddin Keykavus döneminin önemli devlet adamlarından biri olduğunu Sinop şehrinin fethine katılması ve Niğde şehrine vali olarak atanmasından anlamaktayız. Zeyneddîn Beşâre, Selçuklu devletinin yükselme sürecinde Sinop, Konya ve Niğde'de inşa ettirdiği yapılarla/bani kimliği ile dikkat çekmektedir. Baninin yaptırdığı kendi adıyla tanınan Konya Beşare Bey/Ferhuniye Mescidi (610 H./1213 M.) ile Sinop İç Kalesi burçlarından biri (1215 M.) I. İzzeddin Keykavus, Niğde Alaeddin Camii (1223 M.) I. Alaeddin Keykubad dönemlerinin eseridir. Selçuklu dönemi siyasi tarihi ve sosyal olayları ile bu yapıların inşa edildiği tarihler arasında sıkı bir ilişki vardır.

Bu süreçte dönemin hükümdarlarının başa geçmesinde aktif rol oynayan, gittikçe nüfuzları ve kudretleri artan, devlet yönetiminde söz sahibi olan ve zaman zaman başkaldıran beylerin gücü oldukça fazladır. Zeyneddîn Beşâre'nin görev yaptığı yıllar "*Sultanlar- Emirler Mücadelesi*" açısından oldukça karmaşıktır. 1223 yılında Keykubad'ın devletin ileri gelen emirlerini yönetimde güç kazanarak otorite boşluğu yaratmaları gibi nedenlerle Kayseri Devlethanesi'nde öldürtmesi olayında Zeyneddîn Beşâre'de katledilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Emir-i Âhur, Zeyneddîn Beşâre, Kale, Mescit, Cami

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, El-mek: nerminsd@gmail.com

ZEYNEDDİN BEŞÂRE WITH HIS POLITICAL AND PATRON IDENTITY IN SELJUK PERIOD

ABSTRACT

Zeyneddin Beşâre was a Seljuk statesman, who took on the positions of Emir-i Ahur, Çaşniğir, Subaşı during the imperial ages of Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev I (1205 – 1211 for a second time) and his sons İzzeddin Keykavus I (1211-1220) and Alaeddin Keykubad I (1220 – 1237), became the subaşı/governor of Niğde. In the struggles for power (of government), Zeyneddin Beşare at first took the side of Keykavus. It is possible for us to figure out that Zeyneddin Beşâre was an important statesman during the age of İzzeddin Keykavus I, due to his participation to the conquest of Sinop and his assignment as a governor to the city of Niğde. During the period of uprising (advancement) of the Seljuk Empire (State), he became prominent for the edifices in Sinop, Konya and Niğde, for whose construction he had paid. The buildings such as Konya Beşare Bey/the Masjid of Ferhuniye (616 H./1219 M.) known with the name of its patron, one of the towers of Sinop citadel (1215 M.) were the monuments of the age of İzzeddin Keykavus I, while Niğde Alaeddin Mosque (1223 M) belonged to the period of Alaeddin Keykubad I. There is surely a close link between the construction dates of these monuments and the political history of the Seljuk era.

Within this period, the Seljuk emirs were quite dominant as the figures actively decisive on the changes of the political power, who had a say on the governance and rebelled at times. The years of office of Zeyneddin Beşare were notably complicated in the sense of “*The Struggles of Sultans-Emirs*”. In the year 1223, Zeyneddin Beşare was also slaughtered when Keykubad got the prominent emirs of the state killed at Kayseri Devlethane with an excuse that they, with their dominance in governance, caused an authority gap.

Key Words: Seljuk, Emir-i Âhur, Zeyneddin Beşâre, Citadel, Masjid, Mosque

Bu çalışmada Selçuklu devlet adamı Zeyneddin Beşâre'nin Siyasi ve Bani Kimliği tartışılarak tarihi arka plan ve imar faaliyetlerine yansımaları vurgulanacaktır. Selçuklu döneminin ilerleme sürecinde birçok önemli siyasi olayı yönlendiren Zeyneddin Beşâre'nin inşa ettirdiği yapılar kısaca tanıtılacaktır.

Anadolu Selçuklu döneminde siyasi, sosyal ve kültürel açıdan Selçuklu sultanları I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196 birinci kez, 1205-1211 ikinci kez) ve oğulları İzzeddin Keykavus (1211-1220) ve kardeşi I. Alaeddin Keykubad (1220 -1237) zamanları yükselme sürecinin yaşandığı yıllardır¹. Bu dönemde ilerleme ve genişleme siyasetine paralel olarak imar

¹Selçuklu sultanları için bkz. Anonim, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, F. N. Uzluk, (Çev.) Ankara 1952, s. 26- 33; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İkinci Baskı, İstanbul 1984, s. 268- 342; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l- Umuri'l- Ala'ıye (Selçuk Name) I*, Mürsel Öztürk (Çev.), Ankara 1996, s. 55- 292; T. Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164- 1211) Gazi- Şehit*, Ankara 1997; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211- 1220)*, Ankara 1997; Aksarayî Kerimüddin Mahmud-i. (2000), *Musâmeretü'l-Ahbâr*, M. Öztürk (Haz.), Ankara 2000, s. 23- 25; E. Uyumaz, *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220- 1237)*, Ankara 2003; S. Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192- 1211)*, Ankara 2006; S. Koca, “Gelişme

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

faaliyetlerinin arttığı gözlenmektedir. Özellikle başkent Konya ile Aksaray, Kayseri, Niğde, Sivas, Tokat, Malatya, Sinop, Erzurum gibi kentlerde çok sayıda askeri, dini ve sosyal işlevli yapılar inşa edilerek bayındırlık faaliyetleri yürütülmüştür. Dönemin sultan/hükümdar ve vezirleri çoğunlukla büyük ölçekli yapıların inşasını üstlenirken, subaşı, lala, emir-i ahur/imrahor, emir-i şikâr, çaşniğir, şarapdar gibi devlet adamları görev yaptıkları ya da yaşadıkları yerleşimlerde çeşitli eserler yaptırmışlardır.

Selçuklu devlet adamları şehir içinde cami, mescit, medrese, şehir dışında ise hanlar, köprüler gibi kendi ya da dönemin sultanları adlarına yapılar inşa ettirerek imar faaliyetlerine katkı sağlamışlardır.

Selçuklu siyasi tarihinde Zeyneddin Beşâre, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad dönemlerinde çeşitli görevlerde karşımıza çıkmaktadır². Öncelikle Keykavus'un Malatya'daki meliklik yıllarında iyi bir eğitim alması, devlet işlerinde tecrübe kazanması için beraberinde nâibler ve memurlar gönderilmiştir. Bu görevliler arasında Emir-i Âhur Zeyneddin Beşâre, Çaşniğir Mübârizeddin Çavlı, Emir-i Meclis Mübârizeddin Behramşah bulunmaktadır³. Verilen bilgilerden Zeyneddin Beşâre'nin Emir-i Ahur/Ahûr Bek görevini yani ahırlardan sorumlu emir olduğunu anlamaktayız. Sözü edilen devlet görevlileri ile Şam'dan Anadolu'ya/Konya'ya davet edilen ve sonra Malatya'ya gönderilen ünlü bilgin Şeyh Mecdeddin İshak sayesinde Keykavus'un meliklik yıllarında güçlü bir eğitime, sosyal ve kültürel birikime sahip olduğu anlaşılmaktadır⁴.

Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümüyle bazı devlet adamlarının isteğiyle Malatya valisi olan büyük oğlu I. İzzeddin Keykavus başa geçmiştir⁵. Keykavus'un 1211 yılında Kayseri'de tahta çıkışı kardeşi I. Alaeddin Keykubad ile arasında yaşanan iktidar mücadeleleri izlemiştir. Keykubad'ın amcası Erzurum hükümdarı Mugîseddin Tuğrulşâh, Ermeni kontu Leon ve eski Uç beylerinden Zâhireddin İli'nin yardımcı kuvvetlerini yanına alarak Kayseri üzerine yürümesi Keykavus ve Kayseri halkına zor günler yaşatmıştır. Bu durumdan kurtulmak için Çaşniğir Mübârizeddin Çavlı, Emir-i Âhur Zeyneddin Beşâre ve Emir-i Meclis Mübârizeddin Behramşah çözüm yolları arayarak bazı görüşler ileri sürmüştür⁶. Bu olaylar sırasında Zeyneddin Beşâre'nin Keykavus'un yanında yer aldığını görmekteyiz. Sonunda Kayseri kadısı ve şahnesi Celâleddin Kayser'in önerisi ve yardımıyla Keykubad'ın kuvvetleri dağıtılarak, Keykubad Ankara'ya, Zâhireddin İli kendi birlikleri ile Niğde'ye çekilmek zorunda kalmıştır⁷.

Sultan I. İzzeddin Keykavus, cülûsunu izleyen olayların ardından yönetimde bazı yeni atamalar ve düzenlemeler yapmıştır. Emir Celâleddin Kayser'i pervâneliğe, Emir-i Âhur Zeyneddin

Dönemi: Sultan I. İzzeddin Keykavus", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı I*, A. Y. Ocak (Ed.), Ankara 2006, s. 91- 105; E. Uyumaz, "Sultan I. Alâeddin Keykubad ve Zamani (1220- 1237)", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı I*, A. Y. Ocak (Ed.), Ankara 2006, s. 107- 115; G. Kırpık - H. Akyol, "I. Gıyaseddin Keyhüsrev", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, R. Turan, (Ed.), Ankara 2012, s. 347- 350; R. Turan, "Sultan Alaeddin Keykubat Dönemi ve Ehemmiyeti (1220- 1237)", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Refik Turan (Ed.) Ankara 2012, s. 387- 394; C. Yakupoğlu, "Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, R. Turan(Ed.), Ankara 2012, s. 351- 386.

²Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 29; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 20, 22, 24; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 29, 99; C. Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 351- 386, 382.

³S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 20; S. Koca, *a.g.e.* (2006), s. 91; C. Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 355- 356.

⁴O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 293- 302; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 19- 20; S. Koca, *a.g.e.* (2006), s. 91- 93.

⁵O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 294; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 132- 134; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 21- 22; C. Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 356- 357.

⁶O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 294- 296; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 134- 140; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 22- 25; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 14- 17; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 356- 358.

⁷O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 300- 302; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 154- 161; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 25- 28; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 16; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 358- 359.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Beşâre'yi Niğde, Hüsamettin Yusuf'u Malatya, Çaşniğir Mübârizeddin Çavlı'yı Elbistan subaşılıkları/valilikleri görevlerine atamıştır⁸. Bu olaylardan sonra Zeyneddin Başara, Niğde'ye giderek, şehri İzzeddin Keykavus adına teslim almıştır⁹. Niğde'den Ermeni kontu Leon'a bir elçi gönderen Zeyneddin Beşâre'de, Keykavus'un iktidar mücadelesinden galip çıktığını ve Selçuklu ülkesine hâkim olduğunu bildirmiştir. Kont Leon' da henüz Kayseri'den ayrılmamış olan sultana, Zeyneddin Beşâre aracılığıyla çeşitli hediyeler göndermiştir¹⁰.

Keykavus, Kayseri'de gerekli işleri tamamladıktan sonra çevresindeki devlet adamları ile birlikte Konya'ya gitmiş ve bir hafta süren cülûs şenlikleri ile tahta çıkarılmıştır. Uç beyleri, subaşılar ve diğer görevliler sultanın huzuruna gelerek çeşitli hediyeler sunmuştur.

Keykavus ve kardeşi Keykubad arasında süren iktidar mücadelesi sona ermemiş, Ankara çevresinde şiddetlenerek devam etmiştir. Keykavus iktidarını sağlama alabilmek için kardeşini bertaraf etmesi gerektiğine inanıyor, devlet büyükleri ve ileri gelenlerle görüş alış verişi yaptıktan sonra Ankara Kalesi üzerine yürüme kararı almıştır. Alaeddin Keykubad ise Ankara Kalesi'ni tahkim edip, Keykavus'un ordusuna karşı koyabilmek için hazırlıklarını tamamlamıştır¹¹. Kuşatmanın ilk günlerinde teke tek çatışmalar yaşanmış, Keykavus'un ordusundan Emir-i Candar Necmeddin Behramşah, Keykubad'ın ordusundan Mübârizeddin İsa her türlü silahları ile çatışarak berabere kalmış ve saflarına geri dönmüşlerdir. 1212 yılı bahar aylarında başlayan ve zor kış koşullarında devam eden kuşatmalarda/çatışmalarda Keykavus ve ordusu zor günler yaşamıştır. Nihayet bazı devlet adamları önce Keykubad'ı teslim olması için ikna ederek, Keykavus'un yanındaki Çaşniğir Emir Seyfeddin Ayaba'yı iki kardeş için arabuluculuk yapmasını istemişlerdir. Keykubad, yaklaşık bir yıl süren kuşatmanın ardından bazı şartlar ileri sürerek kaleyi teslim etmiş, 1213 yılında Malatya yakınlarındaki önce Minşâr/Masara, sonra Kezirpert kalelerine sürgüne gönderilmiştir¹². Burada Keykavus ve kardeşi Keykubad'ın çocukluk yıllarından beri özellikle babaları I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in sürgün hayatında onlarla birlikte olan Çaşniğir Emir Seyfeddin Ayaba'nın Ankara Kalesi'nin tesliminde araya girmesi, çözüm üretmesi, yardımcı olması dikkat çekicidir. Seyfeddin Ayaba'nın iki kardeşin özel yaşamlarının içinde olması, daha sonraki siyasi hayatlarında farklı boyutlara ulaşacaktır.

Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus'un ilerleme ve genişleme siyasetinde 1214 yılında Sinop'un, 1216 tarihinde Antalya'nın fethedilmesi önemlidir. Trabzon merkezli kurulan Sinop'ta dâhil bütün Doğu ve Orta Karadeniz bölgesine hâkim olan Komnenoslar Hanedanı/Bizanslılar Selçuklu topraklarını tehdit etmeye başladıkları için Sinop'un fethi öncelenmiştir. Selçuklu ordusunun Sinop'u ani bir baskınla kuşatması ve Sinop tekfuru Alexis'in avlanmakta iken esir alınması sonucu şehir yapılan karşılıklı anlaşmayla 1214 yılında fethedilmiştir¹³. Böylece Trabzon merkezli Komnenos Hanedanı Selçuklulara bağlanmıştır.

⁸B. Darkot, "Niğde", *İslam Ansiklopedisi*, 9 (1950), s. 254; O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 297; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 135, 139; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 24; A. Akşit, "Selçuklu Devri Niğde'sinde Sosyal Tabakalar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, (2009), s. 42; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 358.

⁹Baykara, T, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988; s. 54- 57; A. Akşit, *a.g.e.* (2009), s. 40- 42.

¹⁰İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 139; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 24.

¹¹İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 154- 161; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 25- 28; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 16-17; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 358- 359.

¹²Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 28-30; O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 301; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 160; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 28; Aksaraylı Kerimüddin Mahmud-i, *a.g.e.* (2000), s. 25 E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 17; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2006), s. 107; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 359.

¹³ Sinop'un fethi için bkz. Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 28- 29; O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 302- 307; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 168- 175; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 30- 35; S. Redford, - G. Leiser, *Taşa Yazılan Zafer Antalya İçkale Surlarındaki Selçuklu Fetihnâmesi, Victory Inscribed The Seljuk Fetihnâme on the Citadel Walls of Antalya, Turkey*, Antalya 2008, s. 16- 18; S. Redford, "Sinop in the Summer of 1215: The Beginning of Anatolian Seljuk Architecture", *Ancient*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Selçuklu döneminde Sinop, kuzeydeki en önemli liman kentidir. Karadeniz üzerinden Kırım'a uzanan ticaret yollarının geçtiği önemli bir giriş kapısı olan Sinop kentinin fethiyle birlikte askeri, dini, sosyal ve ticari yapılar inşa edilerek şehrin imarına başlanmıştır. Keykavus şehirde bir süre kalıp, ticari yaşama canlılık kazandırmak için ülkenin her tarafına fermanlar göndererek zengin ve itibarlı kişilerin seçilerek Sinop'a gönderilmesini emretmiştir. Sinop'a gelme konusunda isteksizlik gösteren girişimcileri, zenginleri teşvik için çeşitli önlemler alınmıştır¹⁴.

Fethi takiben kadı, hatip, hoca, müezzin, muarraf ve kâtip gibi görevliler atanarak, şehirdeki kilise camiye çevrilmiş, yıkılan kale surları onarılmış, iç kale yaptırılmış, kaleye kütüval/dizdar/kale komutanı tayin edilmiştir. Yeni fethedilen Selçuklu şehirlerinde öncelikle askeri yapıların/kalelerin sur duvarları ve burçlarının onarımı, genişletilmesi ya da yeniden yapımı gerçekleştirilmiştir¹⁵. Bu bağlamda Sinop Kalesi, sur duvarları ve İç Kale'nin inşası örnek oluşturmaktadır.

Sinop'un 1214 yılı Kasım ayındaki fethini izleyen 1215 yılı yazına kadar Nisan- Eylül 2015 tarihleri arasındaki 5 aylık süreç içinde onarılan ve yeniden inşa edilen Sinop Kalesi surlarında 15 kitabe/yazıt bulunur. Bu kitabelerde Selçuklu sultanının, 12 Selçuklu emirinin, 9 Selçuklu şehrinin, 3 mimarın ve 1 kâtipin adı geçmektedir¹⁶. Kitabelerde ilk kez sultan I. İzzeddin Keykavus, "el-gâlib" unvanını kullanmıştır. Keykavus'un Antalya, Konya, Sivas gibi kentlerde inşa ettirdiği yapılarda "el-gâlib" ve "Ebû'l-Feth" unvanları birlikte görülür¹⁷.

Selçuklu ülkesinde sur bölümlerinin inşaat masraflarını farklı emirlere yükleme ve adlarını oradaki burçlara yazdırmasına izin verme geleneği Sinop'ta başlamıştır¹⁸. Bu uygulamaya Antalya'nın fethiyle birlikte onarılan ve yeniden inşa edilen Antalya Kalesi surlarında da görülür¹⁹.

Zeyneddin Beşâre adı ilk kez Sinop İç Kalesi doğu surunda burç 5'in doğu cephesinde üst seviyede bulunan 60.08 x 73.01 cm. boyutlarında Arapça, mermer üzerine sülüsle yazılmış dört satırlık kitabede görülür²⁰. Sivri kemerli bir nişin orta bölümünde yer alan dikdörtgen çerçeveli kitabe iki kademeli silmeyle kuşatılmıştır (Fotoğraf 1).

Civilizations from Scythia to Siberia, 16 (2010), p. 125-149, 538; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 359- 362; S. Redford, *İktidar İmgeleri Sinop İçkalesindeki 1215 Tarihli Selçuklu Yazıtları*, Barış Cezar (Çev.), İstanbul 2014, s.66- 69.

¹⁴O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 306- 307; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 175; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 34- 35; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 64- 68.

¹⁵D. Esemeli, *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi, (İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi)*, İstanbul 1990, s. 44- 74; S. Redford, - G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 16- 20; S. Redford, *a.g.e.* (2010), s. 125-149; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 63- 90.

¹⁶M. Ş. Ülkütaşır, "Sinop'ta Selçuklular zamanına Ait Tarihi Eserler", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi*, 5, (1949), s. 112- 131; D. Esemeli, *a.g.e.* (1990), s. 55- 72; S. Redford, - G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 16- 20; S. Redford, *a.g.e.* (2010), s. 125-149, 538; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 63- 90.

¹⁷S. Redford, - G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 16- 20, 53; S. Redford, *a.g.e.* (2010), s. 125- 149; M. A. Hacıgökmen, "Türkiye Selçuklu Sultanlarının Kitabelerde Geçen Bazı Unvanları ve Bunların Selçuklu Siyasetine Yansımaları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31 (2012), s. 173- 190; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 69- 76.

¹⁸S. Redford, *a.g.e.* (2008), s. 83- 92; S. Redford, - G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 25; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 69- 76, 153- 245.

¹⁹S. Redford, - G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 29- 34.

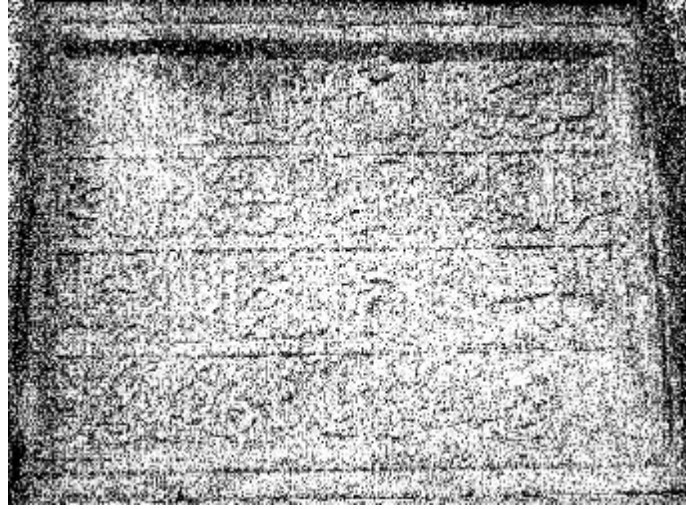
²⁰ M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e.* (1949), s. 120- 121; D. Esemeli, *a.g.e.* (1990), s. 55; S. Redford, *a.g.e.* (2010), p. 538; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 200- 203.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Fotoğraf 1. Sinop İç Kalesi, doğu suru, burç kitabı (S. Redford, 2014)

Kitabenin Türkçesi:

“Allah’ın bahşettiği başarıya münasip olarak, Galip Sultan İzzed-Dünya veed-Din Keyhüsrev oğlu Keykâvus’un günlerinde, bu burç Allah’ın, Yüce olsun, rahmetine muhtaçzayf hizmetkâr tarafından inşa edildi. Zeyneddîn Bişâre el-gâlibî, Korunmuş Tokat (Tukût) ve topraklarının valisi (sâhib) 612 yılında”²¹.

Kitabeden bu burcun 612 H./ 1215 M. yılında inşa edildiği ve Zeyneddîn Beşâre’nin bir köle emir olduğu anlaşılmaktadır. Sözü edilen Tokat şehri bazı araştırmacılar tarafından Nikiyte/Niğde olarak okunmuştur²². Kanımızca Zeyneddîn Beşâre, kitabede okunan Tukût/Tokat şehrinde Sinop’a yakınlığı da dikkate alınarak fetih sürecinde kısa süreli görevlendirilmiş olabilir. Yukarıda sözü edildiği gibi Zeyneddîn Beşâre Tokat’ın değil, I. İzzeddin Keykavus’un başa geçmesinin ardından Niğde’nin subaşı/valisi olmuştur.

Selçuklu şehirlerinde subaşılar sultana yakın, varlıklı yöneticiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirlerde idari ve askeri görevler üstlenen subaşılar gelirlerini İstifa Divanı’ndan verilen maaş ile zabıta olayları ve örfi rüsumundan elde etmektedir²³.

Keykavus’un fetih hareketlerinde liman kentleri önceliklidir. Antalya’nın 1207 yılındaki fethinden sonra 1212 yılında kentteki yerli Hıristiyanlar ile Kıbrıslı Frenkler isyanlar çıkararak, ayaklanmış ve kenti istila ederek ele geçirmişlerdir²⁴. Bunun üzerine Keykavus ileri gelen devlet adamları ile görüşerek Konya’nın Ruzbe Ovası’nda topladığı Selçuklu ordusunu Antalya üzerine sevk etmiştir. Kanımızca Antalya’nın fethine katılan devlet adamları arasında Emir-i Âhur Zeyneddîn Beşâre’de bulunmaktadır. Kararlı ve şiddetli bir şekilde başlayan bu/ikinci kuşatma sonucunda Antalya 1216 yılında ikinci kez fethedilmiştir²⁵. Bu dönemde Anadolu’nun Mısır

²¹S. Redford, *a.g.e.* (2010), p. 538; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 200- 203.

²²M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e.* (1949), s. 120- 121; D. Esemeli, *a.g.e.* (1990), s. 55.

²³T. Baykara, *a.g.e.* (1988), s. 53- 64; A. Akşit, *a.g.e.* (2009), s. 42.

²⁴O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 307- 312; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 162- 167; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 35- 38; L. Yılmaz, “Antalya”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, A. U. Peker- K. Bilici (Ed.), Ankara 2006, s. 195- 196; S. Redford, - G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 15- 20; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 362- 364.

²⁵O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 307- 312; T. Baykara, “Bir Selçuklu Şehri Olarak Antalya”, *Antalya IV. Selçuklu Semineri 13-14 Mart 1992, (Bildiriler)*, Antalya 1993, s. 38- 43; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 162- 167; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 35- 38; H. Geyikoğlu, “Antalya’nın İlk Türk Mülki Amiri ve Kumandanı Mübarizettin Ertokuş’un Faaliyetleri ve Eserleri”, *Adalya*, V (2001- 2002), s. 189- 194; L. Yılmaz, *a.g.e.* (2006), s. 195- 196; S. Redford, *a.g.e.* (2008), s. 44- 46; S.

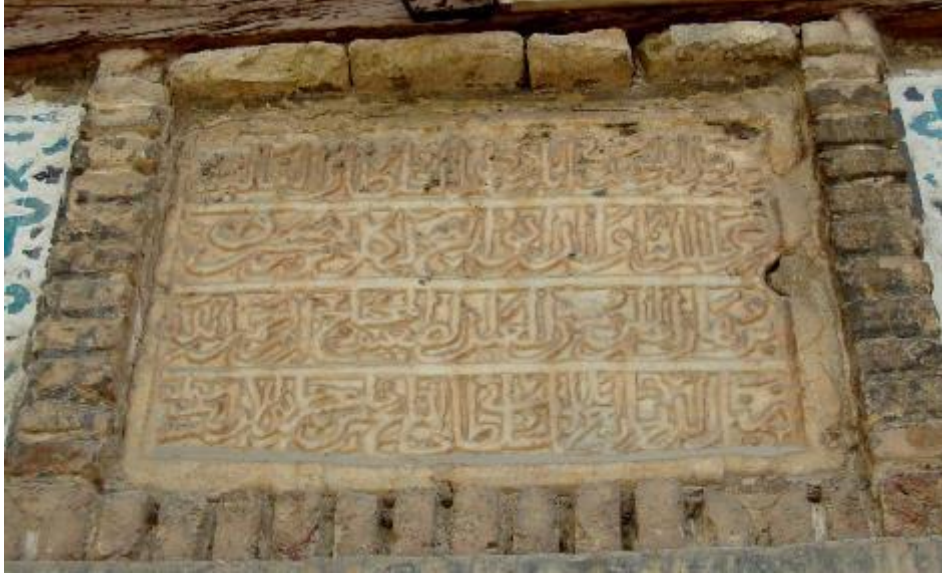
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

ticaretinde ana/işlek limanı olması Antalya'yı cazip hale getirmiştir. Antalya İçkalesi surlarındaki yazıtlarda/fetihnâmede Selçuklu kuşatmasının 24 Aralık 1215 günü başladığı, bir ay sürdüğü ve kentin 22 Ocak 1216 Cuma günü alındığı belirtilmiştir²⁶. Şehrin imarı için Sinop'un fethinde olduğu gibi zaferin şerefine eğlenceler düzenlenip, şehrin yönetimi ile ilgili yeni düzenlemeler/atamalar yapılmıştır. Yağmadan sonra şehirden kaçan yerli halk sultanın çıkarttığı bir fermanla geri davet edilmiştir. Antalya'nın fethiyle Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus ilk kez "sultanü'l-bahreyn/iki denizin sultanı" unvanını kullanmıştır²⁷. Burada Keykavus'un Sinop ve Antalya fetihlerine gönderme yapılmış, Karadeniz ve Akdeniz anlamında iki denizin sultanı unvanı vurgulanmıştır.

Zeyneddin Beşâre'nin ikinci yapısı Konya'da Selçuklu dönemi İç Kalesi'nin dışında kuzeyde Ferhuniye Mahallesi, Beşare Bey Sokak'ta yer alan Beşare Bey/Ferhuniye Mescit'idir²⁸. Yapının kuzey cephesinin ekseninde yer alan kapısının üzerinde 55 x 65 cm. boyutlarında mermer üzerine sülüsle yazılmış dört satırlık inşa kitabesi vardır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Konya Beşarebey Mescidi, kitabe

Redford- G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 15- 20; Yılmaz, L.- Tuzcu, K, *Antalya'da Türk Dönemi Kitabeleri*, Netherlands 2010, s. 14- 16; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 362- 364; N. Şaman Doğan, "Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Mübarizeddin Ertokuş", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27/1 (2010), s. 235- 236; N. Şaman Doğan, *Atabey Ertokuş Medresesi ve Türbesi*, Ankara 2013, s. 10- 11.

²⁶S. Redford,- G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 17- 22.

²⁷S. Redford,- G. Leiser, *a.g.e.* (2008), s. 15- 24, 30- 34, 53; Hacıgökmen, *a.g.e.* (2012), s. 183- 185.

²⁸Konya Beşare Bey Mescidi için bkz. İ. H. Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, İstanbul 1964, s. 328- 332; M. Katoğlu, "13.Yüzyıl Konya'sında Bir Cami Grubunun Plan Tipi ve Son Cemaat Yeri" *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 9 (1966-1967), s. 82; Ö. Bakırcı, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, I- II, Ankara 1981, s. 274- 276, Resim 133; A. Yasa, *Anadolu Selçukluları Döneminde Türk- İslâm Şehri Olarak Konya*, (Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi), Ankara 1996, s. 421- 423; R. Özakın, "Konya'da Tek Kubbeli Selçuklu Mescitleri Tarihsel Gelişimi, Mimari Özellikleri", *VII. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı- Yüzey Araştırmaları Sempozyumu) Bildirileri*, 30 Nisan- 2 Mayıs 1998, Konya 1998, s. 269- 287; R. Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta'mir)*, Ankara 2001, s. 40- 41; Z. Şimşir, "Konya'daki Selçuklu Çini Dekorasyonunda Küfî ve Ma'kîlî Yazı", *Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, II, Konya 2001, s. 316- 318; İ. H. Konyalı, *Konya Tarihi*, A. Candan- M. Temizyürek- Y. Candan (Haz.), Konya, 2007, s. 235- 237; H. Karpuz, *Türk kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*, I, Ankara 2009, 126- 128; S. Redford, *a.g.e.* (2014), s. 201.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Kitabenin Türkçesi:

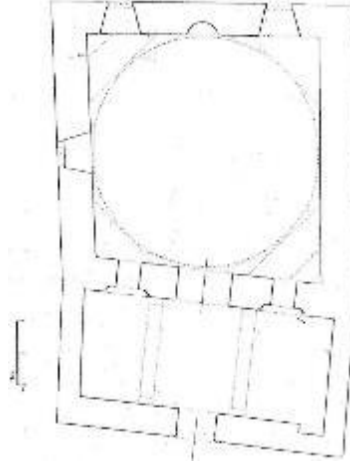
“Bu Mescid, Sultanü'l-Gâlib, İzzü'd-Dünyâ ve'd-dîn, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhâni, Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı günlerinde, Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul, Sultânın Ahûrbekî, Zeynü'd-dîn Beşâre tarafından 616 yılı Cemâziye'l-Evvel'inin 15'inde yapıldı”²⁹.

Kitabede I. İzzeddin Keykavus “Sultanü'l-Gâlib”, Zeyneddîn Beşâre “Ahûrbekî” unvanıyla tanıtılmıştır. Mescit, Keykavus'un Ahûrbekî Zeyneddîn Beşâre tarafından 616 H./1219 M. yılında inşa edilmiştir. Selçuklu döneminde Konya'daki imar faaliyetleri düşünüldüğünde 1219 yılında Konya Alaeddin Camii'nin avlu kuzey cephesindeki kitabelerde Sultan Keykavus'un adını veren yazıtlar bulunmaktadır. Kitabe verileri Alaeddin Camii'ne yapılan bazı eklemeler ile bir türbenin (Keykavus'un kendi için yaptırdığı türbe) yaptırıldığını öğrenmekteyiz³⁰. Burada Keykavus'un Konya'da İç Kale'nin içinde yer alan Alaeddin Camii'nde, Zeyneddîn Beşâre'nin ise İç Kale'nin dışında ve yakınındakuzeyden kaleyi seyrederek konumda 1219 yılında/eş zamanlı imar faaliyetlerini yürüttüklerine tanık oluyoruz.

Konya'da Selçuklu dönemi şehir dokusu incelendiğinde İç Kale'nin çevresinde, özellikle kuzeyinde çok sayıda devlet adamlarının/emirlerin yaptırdığı mimari eserlerle karşılaşmaktayız. Bu bağlamda araştırmacılar S. Redford;

“Selçuklu kentlerinde, emirlerin ve sarayın diğer üyelerinin evleri, bulgular kit olmasına rağmen hisarın hem içinde hem de çevresinde yer almış olmalıydı. ...Konya'da ise emirlerin evleri iç kalenin hemen dışında ya da kuzeyinde, oradaki surların üstündeki kule köşkünün görüş açısının içinde idi. ...Saray eşrafi ve sultanın fiziksel yakınlığına ilaveten, kent içindeki ve kent çevresindeki yerlerde, peyzaja ilişkin unsurların birbirlerine nüfuz etmesi söz konusuydu.”

anlatımı Sultan-Saray, Emirler-Konutları/Yapıları ilişkilerini bize sunmaktadır. Burada sultanın kendisine bağlı emirleri takip etmek, kontrol altında tutmak amaçlanmıştır³¹.

Çizim 1. Konya Beşarebey Mescidi, plan (Y. Önge, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

²⁹ R. Duran, a.g.e. (2001), s. 40- 41.

³⁰ R. Duran, a.g.e. (2001), s. 36- 40; R. Duran, “Konya Alaeddin Camisi Kitabeleri”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, A. U. Peker- K. Bilici (Ed.), Ankara, 2006, s.23-29.;Y. Erdemir, “ Konya Alâeddin Camii'nin Avlusundaki Bitmemiş Yapının Mahiyeti Hakkında”, *Selçuklu'dan Osmanlı'ya Bilim, Kültür ve Sanat Prof. Dr. Mikâil Bayram'a Armağan*, Konya 2009, s. 231- 250.

³¹ S. Redford, a.g.e. (2008), s. 85, 89.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Beşare Bey/Ferhuniye Mescidi, kare planlı/tek mekânlı harim/ibadet mekânı ile kuzeyindeki kapalı son cemaat yerinden oluşmaktadır (Çizim 1)³². Kuzey cephenin ekseninden yer alan kapıdan doğu- batı yönünde dikdörtgen planlı, üç bölümlü kapalı son cemaat yerine girilir. Son cemaat yerinin güney duvarı eksenindeki kapı ve simetriğindeki birer pencere harime açılır. Yaklaşık kare planlı harimin güney duvarı ortasında yarım daire nişli mihrap ile güney duvarında eksene simetrik birer, doğu duvarında eksende bir pencere bulunur. Harimin üzeri iki kademeli tromplarla geçilen kubbe, son cemaat yerinin üzeri ise özgününde tonoz, bugün ise düz tavan ile örtülmüştür.

Fotoğraf 3. Konya Beşarebey Mescidi, güney ve doğu cephe

Mescidin kuzey cephesinde eksende dikdörtgen bir kapı ile üzerinde dikdörtgen bir kitabe levhası yer alır. Kitabeliğin orta bölümünde mermer üzerine sülüsle yazılmış dört satırlık inşa kitabesi, iki yanında firuze renkli çini ile kufi yazılı düşey dikdörtgen panolar yer alır³³. Kuzey cephede üst seviyede sonradan açılmış basık kemerli iki pencere vardır. Yapının cephelerinde bulunan alt seviyedeki pencereler lentolu ve söveli/dikdörtgendir. Doğu cephesinde pencerenin üzerinde, güney cephesinde iki dikdörtgen pencerenin ortasında, batı cephesinde eksende ve üst seviyelerde dikdörtgen niş içine açılmış sivri kemerli alınlıklı bir düzenleme görülür (Fotoğraf 3-4).

³²Beşare Bey Mescidi planı için bkz. M. Katoğlu, *a.g.e.* (1966), s. 90, plan 1; R. Özakin, *a.g.e.* (1998), s. 284- 285; H. Karpuz, *a.g.e.* (2009), s. 128.

³³Z. Şimşir, *a.g.e.* (2001), s. 316- 318, Bu panoların mescidin diğer bir bölümü ya da başka bir yapıdan taşınmış olabileceği vurgulanmaktadır. Sağdaki kitabe panosunda “Mülk Allah’ındır”, soldaki panoda “Büyükük Allah’a mahsustur. Şükür Allah’a” yazıları bulunur.

Fotoğraf 4. Konya Beşarebey Mescidi, kuzey cephe

Son cemaat yerinin güney duvarındaki harime açılan sivri kemerli pencereler dört sıra mukarnas kavsaralıdır. Pencereler bugün tümüyle kapatılmıştır. Bu nedenle pencerelerin alt kısmı algılanamamaktadır. Orijinalinde bu pencerelerin mihrap nişi olduğu belirtilmektedir³⁴.

Mescidin harim kısmı üç kademeli sivri kemerli tromplarla geçilen kubbe ile örtülüdür. İçteki tromplar üç sıra mukarnas dolguludur (Fotoğraf 5). Ortadaki tromp aralarında dördörtgen çerçeveli sivri kemerli yüzeysel nişler yer alır. Yapının mihrabı ve minberi özgün değildir.

Fotoğraf 5. Konya Beşarebey Mescidi, harim

Beşarebey Mescit'inin cephelerinde moloz taş, kesme taş, devşirme malzeme, ahşap, son cemaat yeri pencereleri ve kubbesinde tuğla kullanımı görülür. Yapının cephelerinde alt

³⁴ İ. H. Konyalı, *a.g.e.* (1964), s. 328- 329; İ.H. Konyalı, *a.g.e.* (2007),s. 235.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

seviyelerde moloz taş, aralarında yer yer kaba yonu kesme taş örgü malzemesi olarak kullanılmıştır. Doğu, güney ve batı cephelerin yaklaşık orta bölümde kullanılan ahşap hatıllar cephedeki pencere ve nişleri vurgulayacak şekilde yerleştirilmiştir. Büyük ölçüde özgünlüğünü yitiren son cemaat yeri doğu, batı ve kuzey cephelerinde moloz taş ve kaba yonu kesme taş kullanımı dikkati çeker. Yapının/son cemaat yerinin kuzey cephesinde kapının batısında ve üst seviyede ahşap hatıllar mevcuttur. Pencere lento ve sövelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Devşirme malzeme kuzey cephedeki profilli silmeli kapı çerçevesi ile kuzey cephenin doğu köşesinde bulunan çift sütun olarak karşımıza çıkar³⁵. Cephelerin orta ve üst seviyeleri ile son cemaat yerinin güney duvarındaki pencerelerde (özgününde mihrap ?), kubbeye geçiş ve kubbede tuğla kullanılmıştır.

Beşarebey Mescidi tuğla malzeme kullanımı açısından özel bir örnektir. Özellikle son cemaat yerinin güneyindeki pencerelerde (mihrap?) yatay- düşey istifli tuğlalar balıksırtı ve başak örgülü uygulanmıştır³⁶. Mescidin kubbesinde eğik istiflenen başak örgülü tuğlalar yüzeyi badanalandığı için büyük ölçüde algılanamamaktadır³⁷.

Yapının giriş kapısının üzerindeki kitabeliklerde özgünlüğü tartışılan kufi yazılı çini panolar vardır. Çinili panoların daha sonra Konya Sırçalı Medrese'den bu yapıya taşınmış olabilecekleri belirtilmiştir³⁸. Bazı araştırmacılar yapının son cemaat yerindeki pencereler (mihrap?) ile özgün mihrabınınçini ile kaplı olduğunu ileri sürmektedir³⁹.

İzzeddin Keykavus'un Mengücek hükümdarı Behramşah'ın kızı ile evlenmesi bu dönemin önemli bir sosyal olayıdır. Selçuklu- Mengücekli siyasi ilişkilerinde bu kız alışverişi önem taşır⁴⁰. Sultanın düğün merasimine Zeyneddin Beşâre'nin katıldığı ve seçkinler arasında yer aldığı görülür. Behramşah düğün için oldukça görkemli bir hazırlık yapmıştır. Her taraftan getirtilen sanatkarlar, düğün için terziler, zengin elbiseler, mücevherler, çeşitli takılar. Hazırlıklar tamamlanınca âlimlerin meşhurlarından Kadı Şerefeddin'i nikâh için köleleri ile birlikte Sultan Keykavus'un bulunduğu Sivas'a göndermiştir. Sultan da devlet erkânından Çaşnigir Seyfeddin Ayaba, Zeyneddin Beşâre, Bahaeddin Kutluca beyler, diğer büyükler, ileri gelenler ve itibarlı kimseler Kadı Şerefeddin'i karşılamak üzere görevlendirilmiştir. Beyler kadıyı şehre getirerek, büyük bir ziyafet vermiştir⁴¹.

İzzeddin Keykavus'un ölümüyle yerine kardeşi I. Alaeddin Keykubad geçmiştir⁴². Aralarında Emir-i Âhur Zeyneddin Beşâre'nin da bulunduğu Selçuklu devlet adamlarının isteğiyle Malatya yakınlarındaKezirpert Kale'sinde hapsedilen kardeşiKeykubad'ın başa geçmesi uygun

³⁵Ç. Temple, *Konya/İkonion ve Çevresinde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri*, (Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi), Ankara 2013, Resim. 26,128- 130, 266, Çizim. 8, 56.

³⁶Ö. Bakırer, *a.g.e.* (1981), s. 274- 275, Resim. 133.

³⁷Ö. Bakırer, *a.g.e.* (1981), s. 276.

³⁸İ. H. Konyalı, *a.g.e.* (1964), s. 329; Z. Şimşir, *a.g.e.* (2001), s. 316- 318; Konyalı, *a.g.e.* (2007), s. 236.

³⁹İ. H. Konyalı, *a.g.e.* (1964), s. 329; İ.H.Konyalı, *a.g.e.* (2007), s. 235.

⁴⁰O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 322- 324;İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 192- 201; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 88- 89; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 384- 385.

⁴¹O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 322- 324;İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 192- 201.

⁴²Alaeddin Keykubad için özellikle bkz.Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 29- 31;R. Ataoğlu, "Alaeddin Keykubad ve Türkiye Selçukluları- Artuklu Münasebetleri", *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubad Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 73- 78; K. Göde, "Alaeddin Keykubad ve Kayseri", *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubad Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 61- 65; A. Güzel, "Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubad I Döneminde Doğu Anadolu Türk Beyliklerinde Milli Kültür Unsurları", *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubad Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 41- 48; M. Safran, "Alaeddin Keykubad'ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi", *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubad Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 97- 103; R. Turan, "Alaeddin Keykubad'ın Doğu Anadolu Siyaseti", *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubad Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 79- 87; Aksaraylı Kerîmüddin Mahmud-i, *a.g.e.* (2000), s. 25;E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003); E. Uyumaz, *a.g.e.* (2006), s. 107- 115; R.Turan, *a.g.e.* (2012), s. 387- 394.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

görülmüştür. Devlet adamlarının çoğu Keykavus ve Keykubad arasında geçmişte yaşanan taht mücadelesinde Keykavus'u seçtikleri için endişeli davranmışlardır⁴³.

Sivas'ta tahta çıkan Keykubad için cülûsmerasimleri ve şenlikler yapılmıştır. Sivas'ta başlayan cülûs şenlikleri Kayseri, Aksaray ve başkent Konya'da devam etmiştir⁴⁴. I. Alaeddin Keykubad siyasi, sosyal ve kültürel açıdan Selçuklu döneminin yükselme sürecine ivme kazandırmıştır. Keykubad, ilk olarak babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1207 yılında Antalya'nın ilk fethi, ağabeyi İzzeddin Keykavus'un kısa süreli (1212) elden çıkan Antalya'yı 1216 yılında ikinci fethiyle süren Akdeniz sahillerine açılma politikasını devam ettirmiştir. Bu bağlamda Keykubad'ın 1221 yılında Akdeniz'in liman kenti Alanya'nın fethi/ilk seferi önemlidir ve bu konuya bütüncül yaklaşımını gösterir⁴⁵.

Bu yıllarda Selçuklu devlet adamı Zeyneddîn Beşâre Niğde subaşılığı/valiliği görevlerini yürütmektedir. Beşâre, şehre hâkim konumda, en korunaklı bölgede İç Kale'nin içinde anıtsal bir cami inşa ettirmiştir.

Niğde'de şehrin İç Kalesi'nin içinde, güneyde Sultan I. Alaeddin Keykubad adına inşa edilen Alaeddin Camii, Zeyneddîn Beşâre'nin en büyük boyutlu yapısıdır⁴⁶. Keykavus döneminde yöneticilerin güvendiği- sevdiği bir kişi olan ve Niğde valiliği görevini uzun süre yürüten Zeyneddîn Beşâre, şehir halkı tarafından da itibar gören, sevilen bir emir olmalıdır⁴⁷. Niğde'deki inşa ettirdiği camisi onun artan siyasi, sosyal ve ekonomik gücünü yansıtmaktadır. Yapının yer seçimi/konumu, planı, mimari öğeleri ve süslemeleri özgün ve özeldir.

Niğde Alâeddin Camii'nin doğu taç kapısında kavsaranın üzerinde kuşatma kemerinin altında mermer üzerine sülüsle yazılmış iki satırlık inşa kitabesi bulunur.

Kitabenin Türkçesi:

*“İslamın ve Müslümanların yardımcısı, dinin ve dünyanın gelişmesine yardım eden, Arap ve Acem sultanlarının efendisi, meliklerin meliki, şahların şahı, büyük sultan Keyhüsrev'in oğlu Keykubad'ın hükümdarlığı zamanında, Allah'ın merhametine ve yardımına muhtaç zayıf kul Abdullah'ın oğlu Beşare bu camiyi, Müstenireddin'e inşa ettirmesini 620 Hicri Yılında emretti”*⁴⁸.

⁴³O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 326- 330; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 218-228; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 18- 20; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2006), s. 107; R.Turan, *a.g.e.* (2012), s. 387.

⁴⁴O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 328- 330; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 228- 231; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 20- 22- 20; R.Turan, *a.g.e.* (2012), s. 387.

⁴⁵Alanya'nın fethi için bkz. Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 29- 30; O. Turan, 1984, *a.g.e.* (1984), s. 331- 339; İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 253-271; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 22- 25.

⁴⁶Niğde Alâeddin Camii için bkz. A. Gabriel, *Monuments Turcs D'Anatolie, I, Kayseri- Niğde*, Paris 1931, s. 117- 122; A. Gabriel, *Niğde Türk Anıtları*, A. A. Tütenk, (Çev.), Ankara 1962. s. 27- 31; S. Ögel, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, Ankara 1966, s. 14-16; Ö. Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, Ankara 1976, s. 146-148, Şek. 22; R. H. Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç kapılar*, İzmir 1982, Lev. VI/11; Z. Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk- İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1989, s. 238-242; Z. Bayburtluoğlu, *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum 1993, s. 92-94; O. C. Tuncer, “Niğde Alaeddin Camisi Doğu Taçkapısı”, *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (16-17 Mayıs 1996) Bildirileri*, Konya 1997, s. 113- 126; M. Özkarcı, *Niğde'de Türk Mimarisi*, Ankara 2001, s. 33- 50; Parla, C, “Alâeddin Keykubad Dönemi Işığında Anadolu Selçuklu Devletinde Yapı Organizasyonu”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/3 (2002), s.266- 269; N. Şaman Doğan, “Niğde'deki Türk Dönemi (13- 15. yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı- Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30/1, (2013), s. 115- 139.

⁴⁷A. Akşit, *a.g.e.* (2009), s. 40- 43; A. Akşit, “Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (2007), s. 128.

⁴⁸M. Özkarcı, *a.g.e.* (2001), s. 45- 46.

Turkish Studies

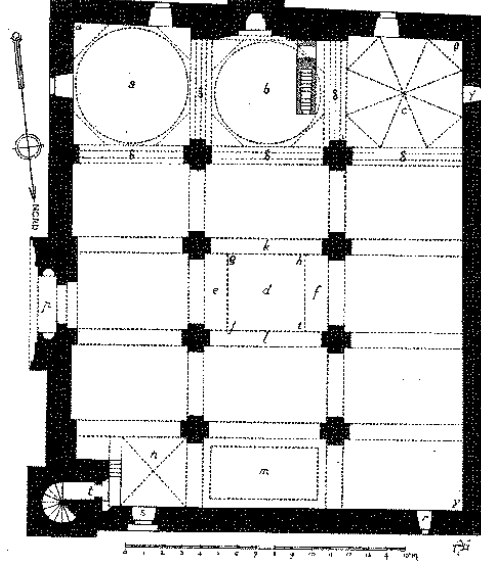
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Cami kitabesine göre 620 H./1223 M. yılında I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) döneminde Emîr-î Ahur Abdullah oğlu Beşare Bey tarafından Müstenireddin'e inşa ettirilmiştir. Kitabede ilk satırları sultanı, diğer satırları Beşare Bey'i tanımlamaktadır.

Alaeddin Camii'nde yapım kitabesinin yanı sıra usta/sanatçı kitabeleri bulunur. Camide ayrıca doğu taç kapıda alttaki kuşatma kemerinin kilit taşı çevreleyen, batıdaki kubbe eteğinde ve orta sahının batı kemerinin yüzeyinde sülüsle yazılmış usta/sanatçı kitabeleri yer alır. Bu kitabelerde "Mahmud'un oğulları Üstâd Sıddık ve kardeşi Gazi'nin eseri" yazılıdır⁴⁹.

Çizim 2. Niğde Alaeddin Camii, plan (A. Gabriel, 1931)

Niğde Alaeddin Camii kuzey- güney yönünde dikdörtgen planlı, çok destekli ve çok bölümlü, mihrap önü yan yana üç kubbeli ve avlusuz plan tipindedir (Çizim 2). Büyük ölçüde dışı kapalı olan camide kuzey cephenin doğu köşesi ile doğu cephenin yaklaşık ekseninde (eksenden hafif kuzeye kaymış) iki taç kapı bulunur. Yapı batıdaki dış surlara yakın yerleştirildiği için doğu cephedeki dış taşkın anıtsal taç kapı önünden geçen ana yola ve şehre yönlendirilmiştir. İki taç kapının arasında kuzeydoğu köşede minare yer alır. Harim haç biçimli sekiz payeye dört yönden atılan kemerlerle bölüntüye uğratılmıştır. İçte güney duvarda eksenden hafif doğuya kaymış olan mihrap hem içe, hem de dışı kademelidir. Harimdeki bütün birimler dikdörtgen, yalnızca mihrap önünde kademeli kemerlerle sınırlandırılan yan yana üç birim kare planlı, üzerleri tromplarla geçilen kubbe ile örtülüdür. Yapıda kademeli kemerler ve üç kubbeli birim ile mihrap önü vurgusu güçlüdür. Harimin kuzey doğu köşesinde haç ve düz tonozla örtülü olan iki birim de hünkâr mahfilini vurgulamaktadır.

⁴⁹A. Gabriel, *a.g.e.* (1962), s. 30; Z. Sönmez, *a.g.e.* (1989), s. 238- 242; Z. Bayburtluoğlu, *a.g.e.* (1993), s. 92- 94; O. C. Tuncer, *a.g.e.* (1997), s. 120- 121; M. Özkarıcı, *a.g.e.* (2001), s. 46-47; C. Parla, *a.g.e.* (2002), s. 266- 269; N. Şaman Doğan, *a.g.e.* (2013), s. 118- 123.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Fotoğraf 6. Niğde Alaeddin Camii, genel görünüm

Niğde Alaeddin Camii'nin kuzey ve doğu cephelerine taç kapılar hâkimdir⁵⁰. Diğer cepheler büyük ölçüde dışa kapalıdır. Doğu ve batı cephelerin güneyi mihrap önündeki kubbeli birimleri dıştan da vurgulamak amacıyla saçak seviyesinde yüksek tutulmuştur (Fotoğraf 6).

Caminin kuzey taç kapısı cepheden çok az dışa taşkın, yüksek ve dört sıra mukarnas kavsaralıdır. Taç kapıda silindirik gövdeli sütuncelerle sınırlanan nişin derinliği az olduğu için yan nişler bulunmaz. Bugün zeminden yüksekte yer alan ve hünkâr mahfiline açılan taç kapının önünde özgününde merdiven basamakları olmalıdır. Taç kapıyı dıştan düz- içbükey- düz olarak dizili geometrik bezemeli üç bordür kuşatır.

Fotoğraf 7. Niğde Alaeddin Camii, doğu cephe, taç kapı

⁵⁰Taç kapılar için bkz. S. Ögel, *a.g.e* (1966), s. 14- 15; O. C. Tuncer, *a.g.e.* (1997), 113- 126; M. Özkarcı, *a.g.e.* (2001), s. 33- 45; N. Şaman Doğan, *a.g.e.* (2013), s. 115- 139.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Doğu cephedeki taç kapı cepheden dışa taşkın ve yüksektir (Fotoğraf 7). Yedi sıra mukarnas kavsaralı taç kapı nişinin yan yüzlerinde beş cepheli, dört sıra mukarnas kavsaralı yan nişler yer alır. Taç kapıyı dıştan düz- içe pahlı/egimli- düz- içbükey- düz (en geniş)- içbükey olarak sıralı kademeli altı bordür çevreler. Dıştaki iki bordür bezemesiz, diğerleri geometrik motiflerle süslenmiştir. Taç kapı kavsara köşeliklerinde delik işi kabarıklar ile üzerlerinde örgülü saçlı insan başları yer alır. İnşa ve usta kitabelerinin yer aldığı taç kapı ilettiği mesajlar açısından önem taşır (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Niğde Alaeddin Camii, doğu cephe, taç kapı, ayrıntı

Yapının doğu taç kapısı harime açılır. Harimin güney duvarının yaklaşık ortasındaki mihrap taç kapılarının kurgu ve süslemeleri ile benzerlik yansıtır. Mihrabın batısına bitişik olan taş minber oldukça sade düzenlenmiştir. Harimin güneyindeki kubbeleri taşıyan sivri kemerlerin iç yüzeyi dışbükey silmelerle hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9. Niğde Alaeddin Camii, harim, genel görünüm

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Camide dışta dikdörtgen nişli ve dört sıra mukarnas kavsaralı, içte beş cepheli ve beş sıra mukarnas kavsaralı iç içe iki mihrap kurgusu yer alır. Mihrap dıştan içbükey-düz-dışbükey-düz-düz- içbükey-düz olan geometrik bezemeli yedi bordürle kuşatılmıştır⁵¹.

Alâeddin Camii'nin taç kapıları ve mihrabında alçak/yüzeysel kabartma işlenmiş geometrik süslemeler yoğunudur. Taç kapılar ile mihrap yıldız, dörtgen kesitleri, yıldız örgüler ve çeşitli rozetler ile bezenmiştir. Yapının inşa edildiği 1223 tarihi, bir başka deyişle 13. Yüzyılın ilk çeyreği geometrik süslemenin en yoğun tercih edildiği yıllardır⁵².

Yapıda kuzeydoğu köşede, iki taç kapının arasında yükselen minare yatay kurulumlu cephelerdeki düşey etkiyi artırarak bu öğelerin vurgulanmasını sağlar. Minare kübik kaideli, sekizgen pabuçluklu, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Özellikle minarenin pabuçluğu ile alt ve üst kısmında yoğunlaşan iki renkli (sarı- beyaz) kesme taşların kullanıldığı almaşık örgü ve geometrik süslemeler dikkati çeker.

Selçuklu siyasi tarihinde I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad dönemlerinde bazı devlet adamları ile çatışmalar yaşanmıştır. Özellikle sultan Keykubad ile emirler arasında başlayan anlaşmazlıklar artmış “Ümera Katli Meselesi” olarak tarihe geçen bu mücadelelerde birçok devlet adamı öldürülmüştür⁵³. Emirlerin maddi ve manevi gücünün artması, devlet işlerine müdahale etmeleri, sultana başkaldırmaları, yönetime hâkim olma gibi istekleri otorite boşluğu yaratmış, sultanla aralarının açılması nedeniyle kuşku dolu bir ortam yaratılmıştır. Bu emirler Seyfeddin Ayaba, Zeyneddin Beşâre, Mübarizüddin Behramşah ve Bahaeddin Kutluca'dır⁵⁴.

1223 yılı yazında ümerayla/emirlerle hesaplaşmak için sultan/Keykubad çok güvendiği Hokkabazoğlu, Mübarizüddin İsa ve Emir Komnenos ile görüşerek beylerin bertaraf edilmesine karar verilmiştir. Bu eylemin gerçekleştirilmesi için önce Antalya, daha sonra şehrin subaşı/valisi Mübarizeddin Ertokuş'un bu beylerle iyi ilişkiler içinde olduğu, yeterince önlem alınamayacağı dikkate alınarak Kayseri seçilmiştir. Bu beyler Kayseri Devlethane'sinde/Sarayında bezm-ü şarap meclisine davet edilerek, saraydan ayrılanlar birer birer tutuklanmış ve bir eve hapsedilmiştir. Beylerin sayısı tartışmalı olmakla birlikte 24- 40 kişi oldukları belirtilmektedir⁵⁵. Mübarizüddin Behramşah Zamantı Kalesi'ne hapsedilerek, Bahaeddin Kutluca Tokat'a gönderilerek, Zeyneddin Beşâre bir eve/zindana gönderilmiş aç, susuz bırakılarak öldürülmüştür⁵⁶. Selçuklu tarihçisi İbn Bibi bu olayı;

“ *On dan sonra Emir-i Âhur Zeyneddin Başara dışarı çıktı. Onu da başka bir odaya kapattılar. Diğer emirler ise bu durumdan habersiz Sultan'ın yanında yiyip içmekle meşguldüler. ... çabasını her zaman hayır binalarının yükselmesine, iyilik temellerinin atılmasına, doğruluk direklerinin sağlamlaştırılmasına harcayan, mükafatlar biriktiren, mescid, okul gibi binalar yaptırarak sevap işleyen, yollar üzerine kervansaraylar (ribat) yaptıran, vakıf*

⁵¹Ö. Bakırer, *a.g.e.* (1976), 1976, s. 146- 148, Şek. 22; N. Şaman Doğan, *a.g.e.* (2013), s.115- 139.

⁵²Taç kapılar için bkz. S. Ögel, *a.g.e.* (1966), s. 14- 15; O. C. Tuncer, *a.g.e.* (1997),113- 126; N. Şaman Doğan, *a.g.e.* (2013), s. 115- 139.

⁵³Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 29- 30;O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 339- 342; M. Safran, “Alâattin Keykubat'ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alâeddin Keykubat Özel Sayısı*, 3(1988), s. 97- 103;İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 207- 218, 283- 292; S. Koca, *a.g.e.* (1997), s. 55- 59; F. Ş. Arık, “Türkiye Selçuklu Devleti'nde Siyaseten Katl”, *Belleten*, LXIII/ 236-238, 43- 93; (2000), s. 63- 69; Yakupoğlu, *a.g.e.* (2012), s. 369- 375.

⁵⁴ Bkz. Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 29- 30; O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 339- 342; M. Safran, *a.g.e.* (1988), s. 97- 103;İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 283- 292; F. Ş. Arık, *a.g.e.* (2000), s. 67- 69; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 25- 30.

⁵⁵Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 30; M. Safran, *a.g.e.* (1988), s. 97- 103.

⁵⁶Bkz. Anonim, *a.g.e.* (1952), s. 29- 30; O. Turan, *a.g.e.* (1984), s. 339- 342; M. Safran, *a.g.e.* (1988), s. 97- 103;İbn Bibi, *a.g.e.* (1996), s. 283- 292; F. Ş. Arık, *a.g.e.* (2000), s. 67- 69; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2003), s. 25- 30; E. Uyumaz, *a.g.e.* (2006), s. 109- 110.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

binalarını çoğaltan, ...özelliklerine uyan Zeyneddin Başara'yı bir odaya tıkıp kapısını ördüler. O arada açlıktan uzuvlarını kendine gıda yaptı” olarak betimlemektedir⁵⁷.

Zeyneddin Beşâre'nin 1223 tarihinde yaşadığı bu hazin olay Niğde İç Kalesi'nde I. Alaeddin Keykubad adına Niğde Alaeddin Camii'nin inşa ettirdiği yıl ile aynıdır. Anlaşıyor ki adına cami yaptırdığı sultan/Keykubad aynı yıl içinde Zeyneddin Beşâre'yi öldürmüştür.

Görüldüğü gibi Selçuklu devlet adamı Zeyneddin Beşâre, sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1205- 1211 İkinci kez) döneminden başlayarak oğulları I. İzzeddin Keykavus (1211- 1220) ve I. Alaeddin Keykubad (1220- 1237) dönemlerinde siyasi, sosyal ve kültürel ortamın içinde aktif rol oynamıştır. Özellikle Beşâre'nin Niğde subaşı/valisi olduğu yıllarda ekonomik olarak çok güçlü olduğunu Sinop'un İç Kale burçlarından birini, Konya Beşarebey Mescidini ve Niğde Alaeddin Camii'ni inşa ettirmesinden anlıyoruz. Zeyneddin Beşâre'nin banilik yaptığı mimari eserlerin bulunduğu şehirler siyasi yaşamı ile örtüşmektedir. Bu bağlamda Sinop fethine katıldığı, Konya Selçuklu başkenti, Niğde uzun süre subaşı/vali olarak görev yaptığı şehirler olarak dikkati çeker.

KAYNAKÇA

- Aksarayî Kerîmüddin Mahmud-i, *Musâmeretü'l-Ahbâr*, M. Öztürk (Haz.), Ankara2000.
- AKŞİT, A, “Selçuklu Devri Niğde'sinde Sosyal Tabakalar”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, (2009), s. 39- 51.
- AKŞİT, A, “Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (2007), s. 125- 133.
- ARIK, F. Ş, “Türkiye Selçuklu Devleti'nde Siyaseten Katl”, *Bellekten*, LXIII, 236-238 (2000), s. 43- 93.
- Anonim, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, F. N. Uzluk, (Çev.) Ankara 1952.
- ATAOĞLU, R, “Alaeddin Keykubad ve Türkiye Selçukluları- Artuklu Münasebetleri”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, 1. *Alaeddin Keykubad Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 73- 78.
- BAKIRER, Ö, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, Ankara 1976.
- BAKIRER, Ö, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, I- II, Ankara 1981.
- BAYBURTLUOĞLU, Z, *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum1993.
- BAYKARA, T, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988.
- BAYKARA, T, “Bir Selçuklu Şehri Olarak Antalya”, *Antalya IV. Selçuklu Semineri 13-14 Mart 1992*, (*Bildiriler*), Antalya 1993, s. 38- 43.
- BAYKARA, T, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164- 1211) Gazi- Şehit*, Ankara 1997.
- DARKOT, B, “Niğde”, *İslam Ansiklopedisi*, 9 (1950),s. 253- 256.
- DURAN, R, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta'mir)*, Ankara 2001.

⁵⁷ İbn Bibi, a.g.e. (1996), s. 286- 288.

- DURAN, R, “Konya Alaeddin Camisi Kitabeleri”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, A. U. Peker-K. Bilici (Ed.), Ankara 2006, s. 23-29.
- ERDEMİR, Y, “Konya Alâeddin Camii'nin Avlusundaki Bitmemiş Yapının Mahiyeti Hakkında”, *Selçuklu'dan Osmanlı'ya Bilim, Kültür ve Sanat Prof. Dr. Mikâil Bayram'a Armağan*, Konya 2009, s. 231- 250.
- ESEMENLİ, D, *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi, (İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi)*, İstanbul 1990.
- GABRIEL, A, *Monuments Turcs D'Anatolie, I, Kayseri- Niğde*, Paris 1931.
- GABRIEL, A, *Niğde Türk Anıtları*, A. A. Tütenk, (Çev.), Ankara 1962.
- GEYİKOĞLU, H, “Antalya'nın İlk Türk Mülki Amiri ve Kumandanı Mübarizettin Ertokuş'un Faaliyetleri ve Eserleri”, *Adalya*, V (2001- 2002), s. 187- 201.
- GÖDE, K, “Alaeddin Keykubad ve Kayseri”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubat Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 61- 65.
- GÜZEL, A, “Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubat I Döneminde Doğu Anadolu Türk Beyliklerinde Milli Kültür Unsurları”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi, I. Alaeddin Keykubat Özel Sayısı*, 3 (1988), s. 41- 48.
- HACIGÖKMEN, M. A, “Türkiye Selçuklu Sultanlarının Kitabelerde Geçen Bazı Unvanları ve Bunların Selçuklu Siyasetine Yansımaları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31 (2012), s. 173- 190.
- İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'iyefi'l- Umuri'l- Ala'iyeye (Selçuk Name) I*, Mürsel Öztürk (Çev.), Ankara 1996.
- KARPUZ, H, *Türk kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, I*, Ankara 2009.
- KATOĞLU, M, “13.Yüzyıl Konya'sında Bir Cami Grubunun Plan Tipi ve Son Cemaat Yeri” *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 9 (1966-1967), s. 81- 100.
- KAYA, S, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192- 1211)*, Ankara 2006.
- KIRPIK, G.-AKYOL, H, “I. Gıyaseddin Keyhüsrev”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, R. Turan, (Ed.), Ankara 2012, s. 347-350.
- KOCA, S, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211- 1220)*, Ankara 1997.
- KOCA, S, “Gelişme Dönemi: Sultan I. İzzeddin Keykavus”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı I*, A. Y. Ocak (Ed.), Ankara 2006, s. 91- 105.
- KONYALI, İ. H, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, İstanbul 1964.
- KONYALI, İ. H., *Konya Tarihi*, A. Candan- M. Temizyürek- Y. Candan (Haz.), Konya, 2007.
- ÖGEL, S, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, Ankara 1966.
- ÖZAKIN, R, “Konya'da Tek Kubbeli Selçuklu Mescitleri Tarihsel Gelişimi, Mimari Özellikleri”, *VII. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı- Yüzey Araştırmaları Sempozyumu) Bildirileri*, 30Nisan- 2 Mayıs 1998, Konya 1998, s. 269- 287.
- ÖZKARCI, M, *Niğde'de Türk Mimarisi*, Ankara 2001.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

- ÖZKARCI, M, “Niğde”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*, A. U. Peker- K. Bilici (Ed.), Ankara 2006, s. 267- 271.
- PARLA, C, “Alâeddin Keykubad Dönemi Işığında Anadolu Selçuklu Devletinde Yapı Organizasyonu”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/3 (2002), s.251-285.
- REDFORD, S, *Anadolu Selçuklu Bahçeleri (Alaiyye/Alanya)*, İstanbul 2008.
- REDFORD, S, “Sinop in the Summer of 1215: The Beginning of Anatolian Seljuk Architecture”, *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia*, 16 (2010), p. 125-149, 538.
- REDFORD, S, *İktidar İmgeleri Sinop İçkalesindeki 1215 Tarihli Selçuklu Yazıtları*, Barış Cezar (Çev.), İstanbul 2014.
- REDFORD, S.- LEİSER, G, *Taşa Yazılan Zafer Antalya İçkale Surlarındaki Selçuklu Fetihnâmesi, Victory Inscribed The Seljuk Fetihnâme on the Citadel Walls of Antalya, Turkey*, Antalya 2008.
- SAFRAN, M, “Alâattin Keykubat’ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, I. Alâeddin Keykubat Özel Sayısı, 3 (1988), s. 97- 103.
- SÖNMEZ, Z, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk- İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1989.
- ŞAMAN DOĞAN, N, Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Mübarizeddin Ertokuş, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27/1 (2010), s. 231- 251.
- ŞAMAN DOĞAN, N, *Atabey Ertokuş Medresesi ve Türbesi*, Ankara 2013.
- ŞAMAN DOĞAN, N, “Niğde’deki Türk Dönemi (13- 15. yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı- Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30/1, (2013), s. 115- 139.
- ŞİMŞİR, Z, “Konya’daki Selçuklu Çini Dekorasyonunda Kûfi ve Ma’kûlî Yazı”, *Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, II, Konya 2001, s. 311- 598.
- TEMPLE, Ç, *Konya/İkonion ve Çevresinde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri*, (Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi), Ankara 2013.
- TUNCER, O. C, “Niğde Alaaddin Camisi Doğu Taçkapısı”, *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (16-17 Mayıs 1996) Bildirileri*, Konya 1997, s.113- 126.
- TURAN, O, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İkinci Baskı, İstanbul 1984.
- TURAN, R, “Alaeddin Keykubad’ın Doğu Anadolu Siyaseti”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, I. Alaeddin Keykubat Özel Sayısı, 3 (1988), s. 79- 87.
- TURAN, R, “Sultan Alaeddin Keykubat Dönemi ve Ehemmiyeti (1220- 1237)”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Refik Turan (Ed). Ankara 2012, s. 387- 394.
- UYUMAZ, E, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220- 1237)*, Ankara 2003.
- UYUMAZ, E, “Sultan I. Alâeddin Keykubad ve Zamanı (1220- 1237)”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı I*, A. Y. Ocak (Ed.), Ankara 2006, s. 107- 115.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş, “Sinop’ta Selçuklular zamanına Ait Tarihi Eserler”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi*, 5, (1949), s. 112-151.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

-
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş, “Sinop’ta Selçuklular zamanına Ait İki Tarihi Eser”, *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 15, (1976), s. 117- 124.
- ÜNAL, R. H, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç kapılar*, İzmir 1982.
- YAKUPOĞLU, C, “Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)”, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Refik Turan(Ed), Ankara 2012, s. 351- 386.
- YASA, A, *Anadolu Selçukluları Döneminde Türk- İslâm Şehri Olarak Konya*, II, (Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi), Ankara 1996.
- YILMAZ, L, “Antalya”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, 2, A. U. Peker- K. Bilici (Ed.), Ankara 2006, s. 195- 209.
- YILMAZ, L.- Tuzcu, K, *Antalya’da Türk Dönemi Kitabeleri*, Netherlands 2010.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

